

ავთანდილ სონღულაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი, ახალი და უახლესი ისტორიის განყოფილების გამგე

რელიგია და ქალის უფლებები (ისლამის მაგალითზე)

ყოველი რელიგია განსაზღვრავს ადამიანის ადგილსა და დანიშნულებას სამყაროში, თუ როგორ და რისთვის უნდა იცხოვროს მან. ეს კი მოითხოვს გარკვეული ზნეობრივი ნორმების დანერგვას, რომელთა დაცვა და შესრულება ადამიანს მიიყვანს სასურველ მიზნამდე. ამისთვის რელიგია აყალიბებს მცნებებს, რომლებიც შეიცავენ მოთხოვნებს – თუ რა უნდა აკეთოს და რა არ უნდა აკეთოს ადამიანმა. ძველი აღთქმიდან ცნობილია ათი მცნება. მათგან სანიშნოდ გამოვყოთ რამდენიმე: „არა ვაც-ჰკლა“, „არა იქურდო“, არა ცილი სწამო“ და „არა იმრუშო“. ეს შეგონებები საფუძვლად დაედო არა მარტო ქრისტიანულ, არამედ საერთოდ ყოველგვარ მორალს. ისინი, საერთოდ, ადამიანური ქცევის ნორმებად იქცნენ. მათ შეიძინეს ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობა [1, 51].

ისლამის დამოკიდებულება ქალისადმი მეტად მკაცრია. ამ საქმეში იგი მხარში უდგას სხვა რელიგიებს. თუ მორწმუნე ებრაელი დილის პირველი ლოცვით მადლობას სწირავს ღმერთს, რომ ქალად არ გააჩინა, ისლამი უფრო შორს მიდის. იგი ქალს უკიდურესად დამამცირებელ მდგომარეობაში აყენებს, რასაც კიდევ უფრო აძლიერებს სპეციალური აღმოსავლური დესპოტიზმი. ქალი პატარაობიდანვე ვაჭრობის საგნად არის გადაქცეული. იგი შეიძლება იყიდო, გაყიდო, გაასაჩუქრო. ყურანი ქალს მამაკაცთან შედარებით დაბალ არსებად თვლის: „თქვენი ცოლები მინდორ თქვენდა არიან. თქვენ მინდორზე გადით, როგორც გნებავდესთ“. ისლამი ქალს უწოდებს „შებლუდული ჭკუის არსებას, რომელიც უდიდესი სასჯელია მამაკაცისთვის“ და ა. შ. ქალი საზოგადოების წევრადაც არ ითვლება, იგი მხოლოდ მონაა, რომელმაც ჩადრით

უნდა იაროს. ქალები ჯოჯოხეთში იცხოვრებენ; სამოთხეში მხოლოდ ქალიშვილები იქნებიან მამაკაცის გასართობად [2, 79-80].

შარიათის მიხედვით ქალი დაბალი დონის არსებაა; როდესაც მაჰმადიანს გოგონა შეეძინება მას „სახე შავი უხდება და დამწუხრებულია“ [3, 149].

ჯერ კიდევ ისლამამდელ არაბ ტომებში ქალიშვილის დაბადება უბედურებად ითვლებოდა: მისგან ნაკლებ სიკეთეს ელოდა მოხეტიალე და მძარცველური ყოფის მატარებელი ტომი. ამიტომ არაბები სალოცავებისადმი მსხვერპლშენიშვნის დროს „უპირატესობას“ გოგონებს აძლევდნენ, ან ცოცხლად მარხავდნენ [4, 11].

ბოგადად, ყველა მომთაბარე ხალხში ქალი არ იყო გათანაბრებული მამაკაცთან. მომთაბარეთა სამეურნეო ცხოვრებაში ქალის როლი საკმაოდ დაბლა იდგა. იმისათვის, რომ ტომს თავისი ტერიტორიის საზღვრები გაეფართოებინა საჭირო იყო პირველ რიგში მებრძოლი მამაკაცი და არა ქალი [5, 16].

არაბ მომთაბარეს შეეძლო ჰყოლოდა შეუზღუდავი რაოდენობის ცოლები, და ასევე, ხარჭა განუსაზღვრელი რაოდენობით. გოგონას დაბადება კი აღიქმებოდა უბედურებად. ასეთი ფაქტები, მხოლოდ წარმართი არაბებისათვის არ იყო დამახასიათებელი. მსგავსი დანაშაული დღესაც წარმოადგენს ტრაგიკულ სინამდვილეს: ინდოეთში ახალდაბადებულ გოგონას ზოგჯერ კლავენ, რამდენადაც ეშინიათ სიღარიბისა და სირცხვილისა, როცა მათი გამზითვების დრო დადგება. ჩინეთში, სადაც კანონით აკრძალულია ერთ შვილზე მეტის ყოლა, ქალები ხშირად აბორტს იკეთებენ, როდესაც გაიგებენ, რომ ქალიშვილი შეეძინებათ [6, 226].

ქალებზე დამამცირებელი წარმოდგენა მუსულმანურ რელიგიაში ნასესხებია წარმართობის დროინდელ არაბთა ყოფა-ცხოვრებიდან. ბედუინ არაბს ყოველთვის თავი მოჰქონდა ვაჟიშვილებით; როგორც აღვნიშნეთ, მისთვის ქალიშვილის დაბადება უბედურება იყო. როდესაც არაბეთში იქმნებოდა მრავალღმერთიანობის კულტიდან ერთღმერთიანობის კულტი

და გაბატონდა ღმერთი ალაჰი, ალაჰმა დაამცირა და მოიძულა არაბისათვის „არასრულფასოვანი“ ქალის არსება. ფეოდალური საზოგადოების მმართველმა წრეებმა კი ალაჰის სახელით, ყურანით დააკანონეს ქალების უთანასწორობა. საზოგადოებრივ და ოჯახურ ცხოვრებაში მას მიაკუთვნეს არასრულფასოვანი, მორჩილი და დამცირებული ადგილი. ყურანის თანახმად მემკვიდრეობის განაწილებისას „მამაკაცს იმდენი უნდა ერგოს, რამდენიც ორ ქალს, ანდა, თუ მიცვალებულს მემკვიდრედ ვაჟი არა ჰყავს, ქალი მემკვიდრეები მაინც ვერ მიიღებენ მამის მთლიან ქონებას. უფალი განმარტავს ამას, რომ თქვენ არ გადაცდეთ. ღმერთმა იცის ყველა საგანი“ [7, 118-119]. რელიგიური დოგმებით „ქალი ეშმაკის მარყუჟი და სიყვარული მიწიერისადმი ყველა ცოდვათა საფუძველია...“ [7, 55]. ყურანის მეორე სურის 228-ე აიათში აღნიშნულია: „ქმრებსა აქვთ ხარისხი თავიანთი ცოლთა უმაღლეს“ [8, 34].

ქალის უფლებების შეზღუდვას ასევე განაპირობებს ის ფაქტი, რომ ისლამი ოფიციალურად ნებას რთავს მამაკაცს ოთხი ცოლი იყოლიოს. ასევე ხშირია მცირეწლოვანთა გათხოვება. მაგალითად, ახალი რელიგიის ფუძემდებელმა, წინასწარმეტყველმა მუჰამედმა ცოლად შეირთო მომავალი ხალიფა აბუ-ბექრის 7 წლის ქალიშვილი აიშა [4, 75]. ამ დროს მუჰამედი 54 წლის იყო. ვიდრე აიშა წამოიზრდებოდა მუჰამედი ხის თოჯინებით ეთამაშებოდა. ამავე დროს, მუსულმანებში ჩვეულებრივი მოვლენაა ბიძაშვილების, დეიდაშვილების და ბიძაშვილ-მამიდაშვილის ურთიერთზე დაქორწინება [9, 12, სქოლიო 24].

როგორც ცნობილია ახლო ნათესავებს შორის ქორწინების ფაქტები დადასტურებულია ისლამამდელი პერიოდის ირანელებშიც. კერძოდ, ზოროასტრელთა ორ საღვთო წიგნში: შ ა ი ა ს თ ლ ა-შ ა ი ა თ ს ა და დ ი ნ კ ა რ ტ შ ი, სადაც ასეთი კავშირი დასაშვებად და მოსაწონად არის მიჩნეული. ზოროასტრელებისათვის ახლო ნათესავებს შორის ქორწინება ითვლებოდა წმინდა საქმედ. შაიასთ და შაიასთის განმარტების მიხედვით ღმერთი ეუბნება ზოროასტრელთ..., რომ სწორია მისი მოქმედება, ვინც ურყევია ღმერთის (აჰურამაზდას) თაყვანისცემაში

და განამტკიცებს ღვთისმოყვარეობას თავის ახლო ნათესავთან ქორწინებით [10, 101-102].

შაჰ-თამაზ I დროს (1524-1576 წწ.) ირანის ქალაქებში პროსტიტუცია ფართოდ გავრცელდა. აქედან მიღებული შემოსავლის ნაწილს მეძავები სახელმწიფოს უხდიდნენ. პროსტიტუციის ბუმმა მრავალი ადამიანი დაავადმყოფა. ვენერიული დაავადება მოედო მოსახლეობას. შაჰი იძულებული გახდა მკაცრი ზომები მიეღო. „სადაც გამოჩნდებოდა ასეთი დედაკაცი, ბრძანებდა, საშინელი წამებით მოეკლათ იგი“ [11, 44]. მოგვიანებით, შაჰის ხელისუფლებას შემოსავლის წყარო რომ არ დაეკარგა, სხვა ფუნქციებთან ერთად მ ა შ ა ლ დ ა რ ბ ა შ ი ს („მეჩირადღნეთა უფროსი“), მის კომპეტენციაში შევიდა და მას დაექვემდებარა ისპაჰანში მდებარე საროსკიპოები [12, 146].

სეფიანი შაჰების ჰარამხანა (საქალაქი) დიდი და რთული დანე-სებულება იყო. იგი ზოგჯერ მნიშვნელოვან, არაიშვიათად კი, გადამწყვეტ როლს თამაშობდა იმპერიის როგორც საშინაო, ასე საგარეო პოლიტიკაში. აქ ცხოვრობდნენ შაჰების როგორც ახლო ნათესავები (დედები, დები, ქალიშვილები, ბიძაშვილები და სხვ.), ისე მათი ცოლები, ხარჭები და მხევლები, ზოგჯერ ათასამდე სული [13, 304].

შაჰის ცოლებს მეტი ძალაუფლება ჰქონდათ სამეფო კარზე, ვიდრე დედებს. პ ი ე ტ რ ო დ ე ლ ა ვ ა ლ ე ს ცნობით, მეფის სისხლით ნათესავ ქალებს სეფიანთა ხანაში ბ ე გ უ მ ი ს წოდებით იხსენიებდნენ, ხოლო სხვა ცოლებს, რომელნიც შაჰის ნათესავები არ იყვნენ (ირანის შაჰის ცოლებში ცოტა როდი იყო თვითონ შაჰის სისხლით ნათესავი, ვთქვათ, ბიძაშვილი), ხანუმს უწოდებდნენ [13, 305].

კ ე მ პ ფ ე რ ი ს ცნობით, მის დროს (1683-1685 წლებში) „ჰარამხანაში პირველი ადგილი შაჰის დედას უჭირავს“ [13, 304].

ირანის შაჰს ბ ა ბ ა - ხ ა ნ ს 300-ზე მეტი კანონიერი ცოლი ჰყავდა. მის ჰარემში დაახლოებით 700 ქალი ყოფილა. ხელმწიფეს 60-მდე ვაჟიშვილი და 50 ქალიშვილი ჰყოლია. საერთოდ კი, ფ ა თ ჰ ა ლ ი - შ ა ჰ ი ს მემკვიდრეებს ორი ათასამდე ანგარიშობენ: 200 შვილი, 600-მდე შვილიშვილი და დანარჩენი – შვილიშვილის შვილები [14, 48].

ზოგადად, მთელ მუსულმანურ სამყაროში ფართოდ გავრცელდა მცირეწლოვანი ბავშვის გათხოვება ასაკოვან მამაკაცზე. მათი რწმენით ასეთ საქციელს გამართლება ჰქონდა თვით მუჰამედისა და აიშას ქორწინების მაგალითით [15, 35].

ბაბა-ხანის დროს ირანში გავრცელებული ყოფილა ერთი მეტად მანკიერი წესი. ქვეყნის სხვადასხვა მხრიდან შაჰს უგზავნიდნენ ხოლმე ახალგაზრდა ქალიშვილებს. შაჰი მხოლოდ ერთ ღამეს ატარებდა მათთან და შემდეგ გადასცემდა თავის ერთ-ერთ დიდებულს ან მაღალ სამხედრო პირს, რომელიც ამას უდიდეს პატივად თვლიდა და ასეთი შემთხვევის აღსანიშნავად დიდ წვეულებას მართავდა; ამ წვეულებას თვით შაჰიც ესწრებოდა [14, 48, სქოლიო 8].

მეჩეთებში ქადაგების დროს ხშირად მოუწოდებდნენ შემდეგი სიტყვებით: „ვინც არ უნდა გახდეს, როგორი განათლებაც არ უნდა მიიღოს, თქვენ დაბადებიდან მუსულმანები ხართ და უნდა შეასრულოთ თქვენი ხალხისა და წინაპრების ვალდებულება [16, 50].

ყოფაში, ოჯახში შედარებით ნათლად მჟღავნდება ქალის უფლებობა. ქალისადმი დამოკიდებულებაში სამართლებრივი და ზნეობრივი ნორმები, რაც მოცემულია ყურანსა და შარიათში, გამოხატავს რეალურად არსებულ ფეოდალურ-პატრიარქალურ დამოკიდებულებას „მუსულმანურ სამყაროში“.

ყურანზე დაფუძნებული ისლამის მორალი ბლალავდა ქალის უფლებებსა და ღირსებას, მას განიხილავდა, როგორც ნივთს, რომელიც შეიძლება გაყიდოს, იყიდოს, გააჩუქოს. უარყოფით როლს თამაშობდა მაჰმადიანი ქალის მდგომარეობაზე ოჯახსა და საზოგადოებაში ყურანის მითითება ქალის „ჩაკეტვაზე“ და მასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა რიტუალურ ტანსაცმელზე (ჩადრი და სხვ.).

ქალის იზოლირებაზე მითითებამ თავი იჩინა მუსულმანური დასახლებების მშენებლობაში: სახლები შემორტყმული იყო მაღალი ღობით, აშენებდნენ სპეციალურ შიდა ეზოებს, სადაც იმყოფებოდნენ ქალები და სადაც უცხო მამაკაცს შესვლის უფლება არ ჰქონდა. ფანჯარა გადიოდა არა ქუჩის მხარეს, არამედ ეზოში,

და თუ ქუჩას უყურებდა მაშინ წვრილი ბადით იყო გადავსებული, რომლის მიღმა ატარებდნენ მთელ თავის ცხოვრებას ქალები. საუკეთესო ქებას იმსახურებდა მამაკაცი, რომლის მეუღლის, დის, ქალიშვილის სახეს ვერ ნახავდა უცხო ადამიანი [16, 56].

„ყაბუს-ნამეში“ (XI ს.) აღნიშნულია, რომ „თუ გეყოლებათ ქალიშვილები... მოუყვანეთ აღმზრდელი, რომ ასწავლოს ნამაზი, მარხვა და შარიათის პირობები... მაგრამ არ ასწავლოთ წერა. ხოლო როდესაც გაიზრდება, ეცადეთ სწრაფად გაათხოვოთ. ისე უკეთესია ქალიშვილები არ გყავდეთ, და თუ მაინც გეყოლებათ უკეთესია გათხოვილი იყვეს ან საფლავში იწვეს“ [16, 57].

ქალის უფლებებთან დაკავშირებით, შედარებისთვის მოვიტანოთ ერთი მაგალითი ინდოელი ქვრივი ქალის ცხოვრებიდან: ინდოელი პროგრესული მოღვაწეების ძალისხმევით ინგლისის ხელისუფლებამ 1829 წელს კანონით აკრძალა ს ა ტ ი – ქვრივი ქალის თვითმკვლელობა (დანვა) გარდაცვლილი ქმრის ნეშტთან [17, 68].

ძველი ტრადიციების გადმონაშთების თანახმად ქმრის გარდაცვალების შემდეგ ქვრივი არ მონაწილეობდა ოჯახის სხვა წევრებთან ერთად დღესასწაულებში და რელიგიურ ცერემონიებში, რათა არ მოეტანა უბედურება, ქვრივს მშობლებთან დაბრუნება არ შეეძლო... მას ეძინა ცარიელ მიწაზე, საკვებს იღებდა დღეში ერთხელ, არ შეეძლო ეჭამა თაფლი, ხორცი, გამოეყენებინა მარილი, დაეღია ღვინო და ა. შ. უფლება არ ჰქონდა ეტარებინა ძვირფასეულობა, ღია ფერის ტანსაცმელი, შეეღება თმები. უფრო ადრე პერიოდში თავს იპარსავდნენ. ქვრივი ეწეოდა ასკეტურ ცხოვრებას: კითხულობდა დაუსრულებელ ლოცვებს და აწყობდა რიტუალებს ქმრის ხსოვნასთან დაკავშირებით... გასაკვირი არ არის, რომ ისინი თვითმკვლელობას მიმართავდნენ... [17, 69].

ირანის ისლამური რესპუბლიკის კონსტიტუციაში დეკლარირებულია ოჯახსა და საზოგადოებაში ქალისა და მამაკაცის უფლებების ფორმალური თანასწორობა. მაგრამ სინამდვილეში ირანელმა ქალებმა დაკარგეს ბევრი ის უფლება, რაც მათ მონარქიული რეჟიმის დროს მოიპოვეს. ისლამურმა ხელისუფლებამ კვლავ ადადგინა პოლიგამია, რაც მეტად

ამცირებს ქალის ღირსებას. ქალს კვლავ დაუბრუნეს ჩადრი, რომელიც აკრძალული იყო მონარქიულ ირანში. მას უკვე აღარ შეუძლია დაიკავოს მნიშვნელოვანი თანამდებობები სახელმწიფო აპარატში, ეკრძალება საზოგადოებრივ ადგილებში (მაგალითად, საპარიკმახეროებში, რესტორნებში და სხვ.) მოემსახუროს მამაკაცს და ა. შ. ყოველივე ეს კონსტიტუციურ დაპირებათა მიღმა რჩება [18, 179].

ირანის ქალაქების ქუჩებში ხშირად შეხვდებით „ზნეობის პატრულებს“. როდესაც შენიშნავენ ქალს, რომლის ტანსაცმელიც მათი აზრით, ისლამის ნორმებს არ შეესაბამება, აკავებენ მას და იქვე უწყობენ „ტრიბუნალს“ მოლას მონაწილეობით. თუ ქუჩაში კაცმა ქალს ხელი ჩამოართვა, „ტრიბუნალი“ მაშინვე იქვეა.

სასჯელი შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს: გაკიცხვიდან ცემამდე. იყო შემთხვევები, როცა სასამართლომ სოფლის მოლას თავმჯდომარეობით ქალებს – ფეხმძიმეებსაც კი – სიკვდილი მიუსაჯა. ისინი ქვებით ჩაქოლეს. იშვიათი არ არის შემთხვევები, როცა მუსულმან ფანატიკოსთა ჯგუფები – „ზნეობის პატრულების“ მოხალისე თანაშემწეები – სამართლებლით სერავენ არამუსლიმური ნორმებით ჩაცმულ ქალებსა და გოგონებს, მათ ხელკეტებით სცემენ, სახეში ქერძაფს ასხამენ.

ნორმები მკაცრია. ავტობუსებში, კინოთეატრებში, რესტორნებში ადგილები გაყოფილია კაცებისა და ქალებისათვის. ოჯახში, სამუშაოზე, საზოგადოებრივ ადგილებში ქალი აღიარებულია „მეორეხარისხოვან“ არსებად. მისთვის აკრძალულია ბევრი პროფესია, წართმეული აქვს სამსახურში დაწინაურების შესაძლებლობა. სასამართლოშიც კი არ სარგებლობს თანაბარი უფლებით. ერთი მამაკაცის მოწმობა გათანაბრებულია ორი ქალის მოწმობასთან. ყოველგვარ ძალმომრეობას ქალთა უფლებების მიმართ ირანში ღვთისმეტყველი კანონმდებლები განამტკიცებენ. მათი მტკიცებულებით „გოგონას შეუძლია 9 წლიდან გათხოვდეს“, – და ათასობით ბავშვისათვის სამუდამოდ იკეტება სკოლის გზა. სხვა მითითებით „ქალთა სპორტი შეუთავსებელია ისლამთან“, – და აუზები, სტადიონები, ჩოგბურთის კორტები ნორჩი სპორტსმენი გოგონებისათვის აკრძალულ ადგილად იქვეა [19].

საინტერესოა, როგორი იყო ყოფილი საბჭოთა კავშირის მაჰმადიან მოსახლეობაში ქალის უფლებების მდგომარეობა. შეიძლება ითქვას, რომ საბჭოთა კავშირში და ზოგადად საქართველოში ისლამის აღმსარებელთა ცხოვრება თავისებურებებით გამოირჩეოდა.

ჯერ კიდევ საბჭოთა რეჟიმის საწყის ეტაპზე მუსულმანური სამართალი „კანონგარეშე“ მაინც განაგრძობდა არსებობას, გამოჰქონდათ გადაწყვეტილებები და განაჩენი შარიათისა და ადათის მიხედვით. მონმის სტატუსის განსაზღვრისას ერთი მამაკაცის ჩვენება სასამართლოში თანაბარი იყო ორი ქალის ჩვენებისა.

ყადის (მოსამართლის) გადაწყვეტილებით ქალი ისჯებოდა, თუ ქუჩაში ჩადრის გარეშე გამოვიდოდა, უცხო მამაკაცს დაელაპარაკებოდა ან უარს იტყოდა ცოლად გაჰყოლოდა იმ პიროვნებას, რომელზეც ბავშვობაში იყო დანიშნული. ამავე დროს ყადი დასაშვებად თვლიდა არასრულწლოვანის გათხოვებას, სკოლაში სიარულზე უარს თქმას და ა. შ. [16, 14]. შარიათიდან გამომდინარე 9 წლის გოგონას კალიმის (გამოსასყიდის) შემდეგ ხშირად ათხოვებდნენ მოხუცზე, რომელსაც უკვე ჰყავდა რამდენიმე ცოლი. კალიმის გადახდის შემდეგ „მამაკაცი სრულუფლებიანი მბრძანებელი ხდებოდა მეუღლეზე“ [16, 57]. ტაჯიკეთში ბევრი მამაკაცი იძულებული ხდებოდა ცოლად შეერთო ახლო ნათესავი, რადგანაც ასეთ შემთხვევაში კალიმს გადაიხდიდა მცირე რაოდენობით ან საერთოდ გადახდის გარეშე გადარჩებოდა [20, 19].

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ საუკუნეთა განმავლობაში ისლამის გავრცელებას სხვადასხვა ხალხებში მოჰყვა ამ რელიგიის ადგილობრივი ფორმების თავისებურებათა აღმოცენება. მაგალითად, რწმენა და რიტუალები აზერბაიჯანში განსხვავდება უზბეკეთში ანალოგიური ტრადიციებისაგან.

შუა აზიაში და აზერბაიჯანში ისლამი უკრძალავდა რელიგიური წამოსასხამის გარეშე გავლას. ეს წესი კი მომთაბარე მუსულმანებში, მაგალითად, ჩრდილო კავკასიასა და ბაშკირეთში, სავალდებულოდ არ მიიჩნეოდა, რადგან იგი ხელს უშლიდა მათ

სწრაფ მოძრაობაში, რაც ამ ხალხის ტრადიციულ თავისებურებას წარმოადგენდა;

საბჭოთა კავშირის ევროპულ ნაწილსა და ციმბირში მუსულმანობა ქალებს მეჩეთში სალოცავად სიარულის ნებას რთავდა, ხოლო კავკასიაში მცხოვრებ ქალებს ეკრძალებოდათ ამგვარი რამ; უზბეკეთში, ტაჯიკეთში, თურქმენეთსა და სხვა რესპუბლიკებში მუსულმან ქალებს ეკრძალებოდათ სამგლოვიარო პროცესიაში მონაწილეობის მიღება. იგივე წესი კი ყაზახეთისა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკებში მცხოვრებ კულტის მსახურ ქალებს არ უკრძალავდა სასაფლაომდე მიეცილებინათ მიცვალებული [7, 86].

პანკისის ხეობაში მცხოვრები ქისტები მიცვალებულისთვის ამოთხრიდნენ საფლავს ორი მეტრის სიღრმეზე და შეჭრიდნენ გვერდიდან. ქალის საფლავი მამაკაცის საფლავზე 10 სანტიმეტრით ღრმად ითხრებოდა. მათი რწმენით „ქალისა და მამაკაცის სული საიქიოში ერთმანეთს არ უნდა შეხვდეს. ცხოვრებაში ქალისაგან შეწუხებულმა მამაკაცმა სამარეში უნდა დაისვენოს და ქალთან მიმავალ ეშმაკს დაუდარაჯდეს და მუდმივი მფარველი იყოს მისი“ [21, 196].

ჩეჩენი ქალი დაქვრივების შემდეგ იშვიათად ინარჩუნებდა ქმრის გვარს. შვილებს ბებია-პაპას უტოვებდა და მშობლიურ ოჯახში ბრუნდებოდა; ერთ-ორ წელიწადში კი აუცილებლად ახალ ოჯახს ქმნიდა [21, 198].

შუა აზიის რესპუბლიკების ცხოვრებაში უარყოფით როლს თამაშობდა ქალისადმი აგდებული დამოკიდებულება, ფეოდალურ-ბეგური ურთიერთობის რეციდივები. ქალები დილიდან დაღამებამდე მძიმე სამუშაოს ასრულებდნენ. ხშირად გადაჰქონდათ მძიმე ტვირთი და ამავე დროს უძღვებოდნენ საოჯახო საქმეს. უზბეკეთის სახალხო მწერალი ა. ი ა კ უ ნ ო ვ ი სამართლიანად წერდა ამასთან დაკავშირებით, რომ: „დღეს ჩვენი მამაკაცები რომლებმაც უარყვეს „წარსულის გადმონაშთები“, უპირატესობა მიანიჭეს ნაკლებად დამღლეულ სამუშაოს. ივლისში ისინი მუშაობენ მწონავებად. და, როგორ მძიმეა უყურო, როდესაც ქმარი ასწორებს სასწორს, როცა წელში მოხრილ ცოლსა და შვილს წინსაფრით მოაქვს ბამბა“. აღნიშნულ რეგიონში გოგონას ხელს

უშლიდნენ სწავლაში, ძალით ათხოვებდნენ მშობლები მათთვის სასურველ კანდიდატურაზე, სცემენ, აბუჩად იგდებენ, რის გამოც ასობით თავს ინვაზია უზბეკეთში, ათობით – ტაჯიკეთში...” [22, 118].

მიუხედავად იმისა, რომ ისლამს ასეთი მკაცრი დამოკიდებულება აქვს ქალისადმი, სექტანტ – მიურიდებს წმინდანთა შორის შერაცხილი ჰყავთ ქალებიც. ერთ-ერთ ასეთ წმინდანს წარმოადგენს საქართველოში, მარნეულის რაიონის სოფელ სადახლოში დ ე ლ ი ე თ ა რ ი ს (ეთერი) საფლავი. ეს ქალი ყოფილა მიურიდი და გამოირჩეოდა განსაკუთრებული რელიგიურობით, რის გამო, სუნიტმა მორწმუნეებმა ის წმინდანად ჩათვალეს. ასეთივე წმინდანადაა ჩათვლილი აგრეთვე აზერბაიჯანში ვინმე ს ე ი დ ნ ი გ ა რ ი. მის საფლავზე მიდიან სხვადასხვა ვითარების გამო, აღთქმის შემთხვევაში, უმეტესად – უშვილო ქალები [23, 19-20].

და მაინც, ქალის უფლებების დარღვევის მთავარი მაგალითია არაბული სამყარო. საილუსტრაციოდ მოვიტანთ შემდეგ მაგალითს: საუდის არაბეთში XX საუკუნის 70-იან წლებში არცერთ ქალს არ ჰქონდა უფლება მიეღო უმაღლესი განათლება. მიუხედავად ამისა მ უ ჰ ა მ ე დ ი ბ ნ ს ა უ დ ი ს შვილიშვილი მ ი შ ა ა ლ ი მრავალრიცხოვანი დაცვისა და მსახურების თანხლებით 1977 წელს 19 წლის ასაკში გაემგზავრა არა ევროპაში, არამედ, მრავალკონფესიურ ისლამურ ქვეყანაში – ლ ი ბ ა ნ შ ი. პრინცესას შეუყვარდა ლიბანში საუდის არაბეთის ელჩის ვაჟიშვილი ხ ა ლ ი დ ა ლ-შ ა ი რ ი, რაც მიუღებელი აღმოჩნდა სამეფო ოჯახისათვის. სამშობლოში დაბრუნებულ მიშაალს სიკვდილი ელოდა. მან გაქცევა სცადა, თუმცა უშედეგოდ. მიუხედავად იმისა, რომ ადათობრივი სამართლის მიხედვით არ აღმოჩნდა ოთხი მონმე, ვინც დაადასტურებდა პრინცესას სასიყვარულო ურთიერთობას, მაინც მიესაჯათ ორივეს სიკვდილი.

მიშაალი და ხალიდი სახალხოდ დასაჯეს 1977 წლის 15 ივნისს. პირველი იყო მიშაალი. ქალი, რომელსაც ბრალად ედება მრუშობა, ქვებით ქოლავენ. პრინცესას მიმართ გამონაკლისი დაუშვეს. სწრაფად, რომ მომკვდარიყო მუხლებზე დააჩოქეს და

კეფაში ესროლეს. ხალიდს აყურებინეს სატრფოს დასჯა. ასეთი განაჩენი სისრულეში მოჰყავს პროფესიონალ ჯალათს, რომელსაც შეუძლია ერთი დარტყმით თავი მოაცილოს ტანს და ამით შეუმსუბუქოს ზედმეტი ტანჯვა დამნაშავეს. ხალიდის შემთხვევაში პროფესიონალი ჯალათი არ იყო. ხმალი გადასცეს სამეფო ოჯახის ერთ-ერთ წევრს, რომელსაც ბუნებრივია არ ჰქონდა აუცილებელი უნარ-ჩვევები და გამოცდილება. მან მხოლოდ მეხუთე დარტყმაზე შეძლო ახალგაზრდისთვის თავის მოკვეთა. ძნელია წარმოვიდგინოთ, როგორი ტანჯვით გარდაიცვალა ახალგაზრდა, რომელიც პრინცესისადმი სიყვარულს შეენირა.

1980 წელს ინგლისელებმა გადაიღეს დოკუმენტური ფილმი „პრინცესას სიკვდილი“, რასაც საერთაშორისო სკანდალი მოყვა. საუდის არაბეთის ხელისუფლებამ ფილმის ჩვენება ჩათვალა ქვეყნის სამინაო საქმეებში უხეშ ჩარევად. ერ-რიადიდან გააძევეს ბრიტანეთის ელჩი, ხოლო საუდის არაბეთში დაბრუნდნენ ინგლისში სხვადასხვა მიზეზით მყოფი სამეფო ოჯახის წევრები... [24, 31].

მიუხედავად ქალისადმი ასეთი დამოკიდებულებისა, ზოგიერთ ისლამურ სახელმწიფოში შედარებით რბილი კანონები მოქმედებს. ასეთ ქვეყნებში, რომელთა რიცხვი ძალიან მცირეა, ქალებს შეუძლიათ მონაწილე გამოვიდნენ სასამართლოში, ჰქონდეთ საკუთრება და მიიღონ მემკვიდრეობა გარდაცვლილი მშობლებისგან, ნათესავებისა და მეუღლისაგან. ამიტომ ქმრის ხელისუფლება არ ვრცელდება ცოლის საკუთრებაზე. ქალის ღირსებაზე თავდასხმა მკაცრად ისჯება [25, 24].

ზოგადად, ისლამი, იუდაიზმისა და ქრისტიანობის მსგავსად, აბრაამისტული რელიგიაა, ანუ საკუთარ თავს ძველი აღთქმის ერთ-ერთი პატრიარქის, აბრაამის რწმენის მემკვიდრედ მიიჩნევს. მას შემდეგ, რაც (ისლამის შეფასებით) იუდეველებმა და ქრისტიანებმა დაამახინჯეს აბრაამის რწმენა, ღმერთი მუჰამედს შემდეგს ავალებს: „დაიცავი აბრაამის რელიგია, რომელიც ჭეშმარიტი რწმენა იყო“ (ყურანი 16:123).

„უფალმა აბრაამი გამოარჩია თავის მეგობრად“ (ყურანი 4: 125). ეპითეტი „უფლის მეგობარი“ მხოლოდ აბრაამის

მიმართ არის გამოყენებული ყურანში. ყველა დანარჩენ შემთხვევაში ღმერთთან ადამიანის ურთიერთობის აღსანიშნავად გამოყენებულია გამოთქმა „მონა ღვთისა“.

ფაქტია, რომ არაბი მუსულმანები საკუთარ თავს მიიჩნევენ აბრაამის არა მხოლოდ სულიერ მემკვიდრეებად (მსგავსად ქრისტიანებისა), არამედ საკუთარ სისხლისმიერ წინაპრადაც (იუდეველთა მსგავსად) თვლიან ისმაილს, აბრაამისა და აგარის ვაჟს. სწორედ ამიტომ XX საუკუნის დასაწყისამდე ქრისტიანულ ლიტერატურაში მუსულმანები ხშირად იწოდებოდნენ აგარიანებად, ისმაილიტებად, ან სარკინოზებად [26, 182-183].

ჯერ კიდევ XX საუკუნის 80-იან წლებში მუსულმანური თემები გავრცელებული იყო მსოფლიოს 120-ზე მეტ სახელმწიფოში და დაახლოებით 800 მილიონ მოსახლეს შეადგენდა. 35 ქვეყანაში მაჰმადიანები მოსახლეობის უმრავლესობას შეადგენდნენ, ხოლო 18 ქვეყანაში – გავლენიან უმრავლესობას. 28 სახელმწიფოში ისლამი სახელმწიფო რელიგიის რანგშია აყვანილი [27, 7].

მიუხედავად გლობალიზაციისა და მმართველობის დემოკრატიული პრინციპების გავრცელებისა, ისლამის აღმსარებელ უმეტეს სახელმწიფოებში, ქალისადმი დამოკიდებულება კვლავ ტრადიციულ ნორმებს ემყარება და მათი უფლებების შეზღუდვას აანონსებს.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ვ. ერქომაიშვილი, ფილოსოფია, თბილისი, 2005.
2. ორი მორალი, თბილისი, 1978.
3. История и Теория атеизма, Москва, 1990
4. В. Ирвинг, Жизнь Магомета, Москва, 1987.
5. В. П. Панова, Ю. Б. Вахтин, Жизнь Мухаммеда, Москва, 1990.
6. Таня Ал Харири-Вендель, Символы ислама, М-П., 2005.
7. ბ. დავითაძე, მოდერნიზმი - ისლამის ამაო იმედი, ბათუმი, 1989.
8. ყურანი, თბილისი, 1906.
9. მ. ძნელაძე, ემირ დოსთ მუჰამედის ბრძოლა ავღანეთში

ხელისუფლების ცენტრალიზაციისათვის, ვრ. „მახლობელი აღმოსავლეთის ქვეყნების ახალი და უახლესი ისტორია“, თბილისი, 1983.

10. მ. მეტრეველი, ირანული გავლენა დრუიზმზე, ვრ. „მახლობელი აღმოსავლეთის ქვეყნების ახალი და უახლესი ისტორია“, თბილისი, 1983.
11. არაქელ დავრიჟეცის ცნობები საქართველოს შესახებ, თარგმანი, შესავალი და კომენტარები ვარლო კუციასი, თბილისი, 1974.
12. ნ. სურგულაძე, სეფიანთა ირანის ცენტრალური მმართველობა, თბილისი 1990
13. მ. თოდუა, დედოფლის ინსტიტუტი სეფიანთა ირანის სამეფო კარზე, ვრ. „ახლო აღმოსავლეთი და საქართველო“, თბილისი, 1991.
14. ზ. შარაშენიძე, ირანის შინაპოლიტიკური ვითარება და საგარეო ურთიერთობანი XIX საუკუნის დასაწყისში, თბილისი, 1994.
15. Густав Эдмунд Фон Грюнебаум, Классический ислам, пер. с английского, Москва, 1988.
16. Ислам в СССР, Москва, 1983.
17. В. Я. Ивбулис, Моя золотая бенгалия, пер. С Латиш, Москва, 1988.
18. გ. ჭიპაშვილი, ირანის სახელმწიფო წყობილება, თბილისი, 1990.
19. კომუნისტი, 1984, 29 აპრილი.
20. Д. Валентей, монолог о человеке и препонах экономического развития, сб., СССР: Демографический диагноз, Москва, 1990.
21. ლ. მარგოშვილი, პანკისის ხეობა (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული გამოკვლევა), თბილისი, 2006.
22. Ю. И. Римаренко, По следам „снежного человека“, Москва, 1989.
23. რ. ანდრიაშვილი, ისლამის გადმონაშთები საქართველოში, თბილისი, 1983.

24. Н. Артонкина, Аладин и Жасмин XX века, журн. „Загадки истории“, 2021 №43.
25. Алим Ахмедов, Социальная доктрина ислама, Москва, 1982.
26. დ. თინიკაშვილი, ზ. ჯაში, მსოფლიო რელიგიები, თბილისი, 2012.
27. Алим Ахмедов, Ислам в современной идейно-политической борьбе, Москва, 1985.

Avtandil Songulashvili

*Doctor of Historical sciences, Professor,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Ivane Javakhishvili Institute of History and
Ethnology, The Head of Department of the
Modern and Contemporary History*

**RELIGION AND WOMEN'S RIGHTS
(ON THE EXAMPLE OF ISLAM)**

Summary

Each religion determines the place and destination of man in the world, how and for what he should live. It even requires the establishment of certain moral norms, the observance and observance of which will lead a person to the desired goal. Nearly one-fifth of the world's population (more than a billion people) is Muslim. There are more than 20 million adherents of Islam in Western Europe and the United States, and their number is growing systematically. According to believers, Islam is the second religion in the world after Christianity. Islam's attitude towards women is very strict. In this case he supports other religions, though he goes further. It puts a woman in an extremely humiliating situation, which is further reinforced by a special oriental despotism. Women have been traded since childhood. It can be bought, sold, gifted. The Qur'an considers women to be inferior to men. Restrictions on women's rights are also due to the fact that Islam officially allows men to have four wives. In life, a woman's rights are relatively clearly manifested in the family. The legal and moral norms regarding women, as given in the Qur'an and Sharia, reflect the actual feudal-patriarchal remnants of "Muslim law."